

basc, *Aramendi(a)*, *Araya*, *Arakaldo*. Potser, doncs, no ens hem de desenganyar d'un enllaç bascoïde: en el poble veí, *Àreu*, si ve de ÀRABE amb sufix -BE 'sota de' inequívocament basc, obliga a esperar, sense tocar aquesta via. O almenys la més general ibero-basca. ⁵

Verament la mateixa toponímia de Bascònia sembla indicar, encara en altres casos ben eloqüents, que hi existia un mot *ara* ben arrelat, de sentit clarament orogràfic. El gran terme i vall d'*Araiz*, conca superior del riu Larraun (amb aqueix -iz que allí es repeteix tant) ¹⁰ és al bell peu de la Sierra de *Aralar*, la que forma frontera entre Navarra i Guipúscoa, prop de Tolosa, i aquí la formació d'un compost amb -lar(re) 'prada' és evident. La Sierra de *Araio* és al NO. d'Alaba, i allí es forma el riu Zalle, afl. de l'Ebre, encapçalat per *Apodaca* (CAPUD-AQUA). Així podem enllaçar amb noms de l'Alt Aragó, també clarament compostos, com *Ara-torés* (E. T. C. I, 142), advertint en -torés un germà de *TURLASO* > *Tarazona*, del mossàrab valencià *Toris*, potser de TUR-EGATZON-A si és aquesta la base del poble cerdà *Targasona*. Ara bé el que no veiem clar és si això fou euskèric originari o un manlleu del cèltic *ARA* 'camp creuat' de clara nissaga indoeuropea. ¹⁵

Amb el que hem après, però, jo més aviat em decantaria per una via més fonda: sia pensant en el gran grup hidrònimic europeu (compilat en les obres de Krahe, *Unsere Ält. Flusssn.* 46 etc.), que és cap on ens atrauen els veïns noms de riu *Aravó* (cerd.), *Ara*, *Aragón* etc.; sia pel costat teonímic: dos teònims *Aramon* recordo, de moment, citats pel *TdF* en el baix Llgd. ²⁰

Per què no hidrònim: tant la situació d'*Araós* vora la baixa Vall Ferrera, com la d'*Àreu* i d'*Arate* s'hi prestarien; i la idea de 'riu fred' no és menys atractiva que la de 'plana freda', sinó més: els casos de *Lanós*, *Turrosso*, *Anyós*, amb -ós igual al del nostre, ben demostrats, ens hi animarien, i el basquisme de *otz* 'fred' és indubtable; això tindria la virtut d'aclarir-nos millor el manteniment d'un hiatus sense sinalefa en *Ara/ós* i *Ara/ó* (*Aravó*): car, com explica Uhlenbeck, l'adjectiu *otz* 'fred', del guipuscoà, tenia *h*- aspirada antiga en basc oriental: lab. i bnav. *hotz*; i ell diu que seria de primer **hortz* (cf. (*h*)*or*-ma 'gel, gebre') *Vergleich. Lautl. bk. dial.* 64). De contracop aquest context -rtz justificaria el doble vocalisme romànic *o/ó* dels NLL formats amb el bascoïde *hotz* 'fred': car la *r* tendeix a obrir allò que era tancat; d'aquí el doble vocalisme cat-arag. *o/ó* en aquestes parelles bascoïdes *Anyós/Àrués*, *Araós/Aragués*/-guás/*Arascués* etc. ²⁵

En fi cal tenir en compte les perspectives celtoides i proto-europees que ens obre l'article *Àreu*, on també acabem descartant una etimologia bascoïde, car resulta no venir de -BE. ³⁰

¹ És cert que la gran majoria dels NLL alt-arag., suspectes de pertànyer a aquestes sèries pre-romanes terminen en -s (no -z): *Aragués*, *Chisagués*, *Biniés*, *Larués*; car aquells com *Zurita*, *Lanuza*, *Arasanz*, ja pot ser bo de deixar-los a part, però cf. *Orós*, E. T. C. I, 143, núm. 54, al costat del basc *Oroz*. —

² Afegim-hi encara *Pueyo de Araguás* a l'alta vall del Cinca, mapa Schrader. — ³ Jo diria que hi de-

via haver dues menes de *n* basca —lenis i fortis— corresponents respectivament a -N- intervocàlica, i una de semblant a la geminada -NN-: cosa paral·lela a -LL-, que resta -l- en basc modern, i -L- simple que passa a -r-. En posició final hi ha -r̄ en gascó en uns mots, o dialectalment → zero, i d'altra banda -n dental, provinent de -NN' llatina: que en aranès distingeixo com -nn gràficament: *pāñ* 'pa'/*pann* 'pany'. Ara bé el nom de la vall és *Arann* (el nom de la terra aranesa) o sigui la mena de -n que, en passar a intervocàlica, no havia de caure. — ⁴ De ben poc valor algun comentari i addició que hi posa Alwin Kuhn, *RLiR* xi, 262. Relacionar amb un *Aracus* (Rohlf's, *Stud.* 55) no és possible fonèticament (una -k- no podia esvair-se sense rastre), i és arbitrari en tot altre sentit. — ⁵ Són dos: l'*Obaga* d'*Arati*, que justament cau damunt d'*Araós*, te. Besan (xxi, 177). Un altre de ben separat, si bé també a Vall Ferrera, entre Àreu, Alins i Tor-Norís: bordes d'*Aráte* prop de Tor (v, 3); al damunt, una portella: l'*«esquetja* d'*Arati*» ja documentada a. 1518 en *Spill* de Castellbò, 62v^o, per on passa el camí d'Àreu al vessant de Norís i Tor. Nom que es repeteix en antic domini de llengua basca: *Aratia* o *Cruz de Aratia* «monte» a la serra entre Zorraquin i Valgañón, vall d'Esca-ray (Rioja) (*Euskera* III, 102). — ⁶ Insisteixo de tota manera a descartar el ll. *ARA* 'altar'. Per més que els NLL alegats a propòsit d'*Ares* facin creure que, a força de designar oratoris o templets pagans i cristians als caps dels ports, degué acabar designant, en si, el port mateix —*Arate*, i fins *Araós* i *Àreu*, tenen collades o ports a damunt. Però els sufixos netament pre-romans de *Àreu*, *Araós* i *Arate*, de cap manera no es podrien combinar amb un mot llatí o romànic ni en sentit ètnic-històric ni en el lexicomòrfic.

L'*Arap* (Morvedre), V. *Arabi* *Araprunyà*, V. *Eramprunyà* *Arasan* (entre Benasc i Castanesa), E. T. C. II, 70 *Ses Arasses*, V. *Airassa* *Arasuze*, V. *Arduix* *Arate* o *Arati*, V. *Araós*

ARAVELL

Poblet pròxim a la SdUrg., pel camí d'Adrall i de Castellbò.

PRON. POP. *Arabél* (1920); id. a Castellciutat, a Adrall, a Sendes i al poblet mateix, 1930, 1959, 1962.

DOC. ANT. Les dues mencions més antigues ens posen ja sobre la pista etimològica més raonable: «In locum ubi dicitur *Aravedre*, et habet afr^o de una parte in flumen *Secore*, de alia in t^o de Serras, 3a, de villa *Asova* ['*Arja*']; de 4a, *ad illo Grado*» a. 910 (Baraut, *Urgellia* II, 67.12); «Co. Orgello, in v. q. dicitur *Arova* --- afr^o 1^a in *Ladirte* [= *Llirt*]; 2a. flumen *Segore*, 3a. *Olla Fracta* [La Freita], 4a. in *Heravetere*, condamina Sta. Maria» a. 947 (ibid. II, 111.14).

Com que les afr. coincideixen perfectament amb les d'Aravell, no dubtem que ací tenim les dades decis-